

KOEN PETERSEN

SHOWTIME!

GIDS BIJ DE CONVENTIES, DEBATTEN,
VERKIEZINGSDAG EN INAUGURATIE

Elsevier Boeken

Eerste druk: juni 2016

© Elsevier Boeken 2016

© Koen Petersen

Redactie: Tonny van Winssen

Register: Lennaert Lubberding

Omslag: Peter ter Mors

Boekverzorging: jooZt Mattheij

Druk: Wilco, Amersfoort

Elsevier Boeken, Postbus 152, 1000 AD Amsterdam

Bestellen: www.elsevier.nl/boeken

ISBN: 97890352 5332 2

NUR: 697

INHOUD

Inleiding 7

De partijconventies 13

De televisiedebatten 41

De uitslagenavond 87

De inauguratie 107

De presidentsverkiezingen in cijfers 146

Illustratieverantwoording en -toelichting 154

Register 160

Over de auteur 167

INLEIDING

De opkomst van internet, tablets en smartphones heeft één vooroordeel over Amerikanen nog niet kunnen ontkrachten: zij zijn verslingerd aan televisie. In ruim 114 miljoen huishoudens – bijna 97 procent van het totaal – staat ten minste één televisietoestel permanent klaar voor gebruik. En dat gebruik is nog steeds intensief. Volwassenen zitten gemiddeld vier uur per dag gekluisterd aan de buis om naar reguliere uitzendingen te kijken – dvd's, video's en Netflix dus niet meegerekend. Dat is meer tijd dan de uren die worden besteed achter computer, tablet en smartphone samen.

7

Televisie is dan ook de eerste keus van Amerikanen om tijdens het verkiezingsjaar naar de *must-see events* te kijken en hun politieke honger te stillen. *Showtime* dus voor de kandidaten. Daarom voorzien de campagneteams en de televisiezeners royaal in die behoefte.

Al ruim voordat de eerste voorverkiezingen plaatshebben, wordt de Amerikaanse kiezer getraakteerd op letterlijk tientallen televisiedebatten tussen de kandidaten die strijden om de nominatie van hun partij. En tijdens de voorverkiezingen gaan die debatten gewoon door, zij het met steeds minder kandidaten. Al snel sneuvelen de eerste gelukszoekers, mede omdat zij

er tijdens die debatten niet in slagen voldoende kiezers te mobiliseren om hun kandidatuur in leven te houden.

De eerste *grand events* in de aanloop naar de uiteindelijke presidentsverkiezingen zijn de *Nominating Conventions*: de nationale partijvergaderingen van de Republikeinse en Democratische partij. Deze worden traditioneel in de zomer gehouden, en vormen de formele transitie van voorverkiezingen naar de échte campagne voor de presidentsverkiezingen. Voor deze partijen een unieke gelegenheid om kiezers te verleiden door eenheid en energie uit te stralen. Die conventies trekken gezamenlijk tussen 30 en 40 miljoen kijkers – ongeveer een kwart van het stemmende electoraat.

Maar in vergelijking met de presidentiële televisiedebatten is dat nog maar een bescheiden publiek. Want die debatten vormen al sinds 1960 het kijkcijferkanon van het verkiezingsseizoen. Het aantal kijkers kan sterk variëren, maar zit meestal tussen de 40 en 60 miljoen – ongeveer de helft van de groep actieve kiezers. Bij spannende of bijzondere verkiezingen kan dat oplopen tot bijna 70 miljoen kijkers. Amerikanen zijn dol op wedstrijden, dus het wedstrijdelement maakt debatten extra aantrekkelijk. Daarnaast wachten veel kijkers ook op ongelukken: grote blunders die een geoliede campagne kunnen ontregelen.

Een belangrijke reden om veel waarde te hechten aan de grote live-uitzendingen, is het dalende en inmiddels geringe vertrouwen dat Amerikanen hebben in nieuwsprogramma's op televisie. Slecht één op de vijf Amerikanen vertrouwt de gepresenteerde berichtgeving. En dat precies maakt de grote live evenementen in hun ogen zo aantrekkelijk: dankzij de ononderbroken en ongeknipte uitzendingen krijgen kijkers 'het

hele plaatje' te zien. Zonder filter van journalisten, redacties en presentatoren.

Televisie is ook voor de kandidaten en hun campagne-teams van cruciaal belang. Niet alleen omdat zij daarmee de kiezers kunnen bereiken met hun standpunten, maar juist ook omdat kiezers hun oordeel laten beïnvloeden door beeldvorming en uitstraling.

De grote televisiemomenten bieden kandidaten een groot platform om hun imago onder kiezers te versterken. Onderzoekers hebben ooit testpanels laten kiezen uit foto's van onbekende politieke kandidaten uit andere delen van het land. Daarbij wordt de panelleden gevraagd – zonder verdere informatie – uit twee getoonde foto's de kandidaat van voorkeur te kiezen. In ruim 70 procent van de gevallen wijzen de panelleden de uiteindelijke 'echte' winnaar aan. Kiezers associëren indrukken met politieke kwaliteiten en dat is van invloed op het stemgedrag. Voor kandidaten zijn de grote televisieoptredens onderdeel van een lang sollicitatieproces.

Met spanning wordt dan ook uitgekeken naar de verkiezingsdag. Welke kandidaat verwerft de 270 kiesmannen die nodig zijn om het Witte Huis te mogen betrekken? Zo'n 70 miljoen Amerikanen volgen de uitslagenavond live. Gezamenlijk trekken de traditionele televisienetwerken ABC, CBS en NBC daarbij nog steeds de meeste kijkers, maar hun voor-sprong wordt ingelopen door de kabelnetwerken zoals Fox News en CNN. De onbevooroordeelde publieke zender PBS heeft hierbij een klein, maar groeiend aandeel. Ongeveer 75 procent van de kijkers volgt de uitslagenavond uitsluitend via televisie, terwijl 25 procent gebruikmaakt van internet of dit combineert met televisie.

SHOWTIME!

De inauguratie is de slotakte van het verkiezingsseizoen. De winnende kandidaat wordt met pracht en praal ingehuldigd, het volk applaudisseert en gaat over tot de orde van de dag. Amerikanen krijgen hiervoor geen vrije dag, en de uitslag staat al vast, dus het aantal kijkers is relatief bescheiden: met uitschieters naar boven en beneden, ongeveer 20 miljoen. Toch is juist die dag het feest van de democratie: de politieke macht wordt vreedzaam overgedragen, soms aan politieke op-
ponenten. En als de president met zijn inauguratie pas aan zijn
10 eerste termijn begint, dan is dit tevens de eerste dag van zijn herverkiezingscampagne.

Elk van de grote televisie-evenementen heeft een eigen geschiedenis en karakter. De conventies zijn in het leven geroepen om aan de roep tot meer democratisering tegemoet te komen. Dat is in de eerste helft van de negentiende eeuw, dus die behoefte is van alle tijden.

Met de debatten wordt pas ruim honderd jaar later begonnen, als in 1960 televisie voldoende bereik heeft om dit evenement relevant te maken. Er is speciale wetgeving voor nodig om de deelname tot de twee hoofdrolspelers te beperken en de irrelevante spek-en-bonenkandidaten te kunnen buitensluiten. De verkiezingsnacht wordt al sinds 1948 op televisie uitgezonden en die wordt elke vier jaar weer spannender omdat dankzij technologie de uitslag elke keer weer met hogere snelheid en grotere nauwkeurigheid wordt voorspeld. De inauguratie gaat terug tot 1789 en heeft daarmee al een historie van ruim 225 jaar.

Veel van wat je als televisiekijker te zien krijgt, kan worden verklaard uit die geschiedenis, en dat is dan ook wat *Showtime!* beoogt te doen. Want zoals een cricketwedstrijd leuker

INLEIDING

en interessanter is om naar te kijken als je de regels en achtergronden kent, zo geldt dat ook voor de conventies, de debatten, de verkiezingsnacht en de inauguratie.

11

De partijconventies

Nominating Conventions zijn bijzondere bijeenkomsten waar in essentie één belangrijk besluit moet worden genomen, maar waaraan veel bloed, zweet en tranen vooraf zijn gegaan. Voorverkiezingen in alle vijftig staten hebben niet alleen helder gemaakt hoe populair de presidentskandidaten zijn in alle uithoeken van het land. Ze hebben ook in elke staat een delegatie opgeleverd die de partij uit die staat tijdens de conventie zal vertegenwoordigen.

13

Meer dan 2.400 activisten binnen de Republikeinse Partij en ruim 4.700 binnen de Democratische Partij poetsen de schoenen en pakken hun vlaggen, hoedjes en bedrukte T-shirts in om zich vier dagen onder te dompelen in een massale partijbijeenkomst. Zij mogen straks stemmen over wie voor hun partij de officiële presidentskandidaat wordt. De media zijn met een veelvoud aan vertegenwoordigers aanwezig op en rond de congresslocatie, en doen live verslag.

Presidentskandidaten hebben zich veel moeite getroost om door hun partij te worden genomineerd als de officiële presidentskandidaat. Daar hebben honderdduizenden vrijwilligers en een bescheiden aantal betaalde professionals vaak twee jaar of langer aan gewerkt – met uiteindelijk slechts één winnaar

per partij. Maar ook nieuw talent loopt zich warm. De uitnodiging om een toespraak te houden voor de conventie, wordt gretig aanvaard, vooral als die gepland staat op *prime time* – een tijdstip waarop grote groepen Amerikanen voor de buis zitten. Ook de gaststad is in opperste staat van paraatheid, want conventies zijn een schitterende gelegenheid om de mooie kanten van de stad aan heel Amerika te tonen.

14 Maar wie naar de conventies kijkt, zal zich veel van bovenstaande punten niet snel voor de geest halen. Conventies zijn voor de huiskamers vooral gelikte shows waar een partij zich van haar beste kant laat zien op een strak geregisseerde manier. In de hoop het vertrouwen van de kiezer te verdienen, en de kiezer de energie en het enthousiasme te geven om op verkiezingsdag naar de stembus te gaan. In een land waar de opkomst bij presidentsverkiezingen laveert tussen de 50 en 60 procent, is dat een belangrijke opgave.

Wat het grote publiek bijblijft, is uiteindelijk vooral wat de media in de berichtgeving onderstrepen. Dat zijn in elk geval belangrijke dan wel in het oog springende toespraken, zoals die van de presidentskandidaat of van prominenten zoals de first lady of een oud-president. En – als zich dat voordoet – *high drama*: een spannende of onvoorspelbare situatie die tot een goed einde moet worden gebracht.

De *Founding Fathers* hebben aan het einde van de achttiende eeuw een politiek bestel voor ogen met capabele dienaars van het volk, en zien het liefst geen rol weggelegd voor politieke partijen. Politici moeten op basis van individuele kwaliteiten worden gekozen, en de president door een college van wijze mannen: het Kiescollege. Maar in de eerste helft van de negen-

DE PARTIJCONVENTIES

tiende eeuw ontstaan alsnog politieke partijen. En om alle geestverwanten bijeen te brengen, doet een nieuw fenomeen zijn intrede: in 1831 wordt de eerste partijconventie gehouden. Dat moet besluitvorming iets transparanter maken en komt tegemoet aan de roep tot democratisering. De Nationale Republikeinen komen dan bijeen in Baltimore, Maryland – een stad die relatief centraal ligt voor de vertegenwoordigers uit alle 24 staten die dan samen de Verenigde Staten vormen.

Elke staat brengt een eigen delegatie afgevaardigden mee naar de conventie, grote staten een grotere delegatie dan kleinere staten, en onder regie van de partijbazen wordt de presidentskandidaat uitverkoren. Die partijbazen hebben hun delegatieleden goed in de hand, want terug in de eigen staat zijn zij degenen die goedbetaalde overheidsbaantjes en politieke functies kunnen uitdelen aan loyale, dus gehoorzame, partijleden.

15

Met de groei van de Verenigde Staten neemt de massaliteit van de conventies toe, en ook het belang van het presidentschap. Maar de manier waarop de partijbazen in de bekende rokerige achterkamers onderling een deal sluiten over de nominatie voor het presidentschap en vicepresidentschap blijft tot in de jaren zestig van de twintigste eeuw min of meer intact.

Zo krijgt in 1920 Senator Warren Harding uit Ohio tot zijn grote schrik te horen dat hij door de partijbazen is aangewezen als presidentskandidaat voor de Republikeinen. Dat heeft hij nooit geambieerd omdat hij zichzelf hiervoor volstrekt incapabel vindt. En tijdens de Democratische Conventie in 1944 wordt Senator Harry Truman door de bazen aangewezen als kandidaat voor het vicepresidentschap. In feite wordt hij door een handvol mannen benoemd tot president, want het wordt

Democratische Conventie, in 1876 bijeen in St. Louis, Missouri, nomineert Samuel J. Tilden als kandidaat

zeer waarschijnlijk geacht dat de verzwakte en zieke president Franklin Roosevelt het einde van zijn volgende termijn niet zal halen. Roosevelt zelf – inmiddels al twaalf jaar president van de Verenigde Staten en één van de machtigste mannen ter wereld – heeft hierover niets te zeggen.

Maar de Amerikaanse samenleving staat niet stil, en met de democratiseringsgolf van de jaren zestig wordt ook de roep om invloed op dit proces groter. Voorverkiezingen worden nadrukkelijker onderdeel van het proces om een presidentskandidaat te selecteren. Maar de uitkomst van die voorverkiezingen is dan nog niet bindend. Gedelegeerden hebben nog steeds alle vrijheid om te stemmen op wie zij willen.

De betekenis van voorverkiezingen is in die tijd te vergelijken met een raadplegend referendum – de partijbazen en de

gedelegeerden krijgen hiermee een duidelijk signaal van de achterban. Kandidaten zelf hebben ook nog andere belangen bij voorverkiezingen: ze creëren een podium om hun bekendheid te vergroten, wat nog wordt versterkt door de opkomst van de televisie in de Amerikaanse huiskamers. Daarnaast krijgen ze campagne-ervaring: wedstrijdritme dat ze bij de algemene verkiezingen goed kunnen gebruiken. Maar vooral kunnen ze demonstreren dat zij meer dan anderen *electable* zijn – het vermogen hebben om straks daadwerkelijk te worden gekozen.

17

In 1968 wordt de Amerikaanse samenleving verscheurd door polariserende discussies over de Vietnamoorlog, de burgerrechtenbeweging, de door president Lyndon Johnson geïnitieerde Oorlog tegen Armoede, en de democratiseringsbeweging die vooral door studenten wordt gedreven. Uit onvrede stelt Senator Eugene McCarthy uit Minnesota zich kandidaat voor het presidentschap, met als belangrijkste thema het beëindigen van de Vietnamoorlog. Hiermee gaat hij de directe confrontatie aan met president Johnson, zijn partijgenoot. Die trekt zich na een tegenvallend resultaat bij de voorverkiezingen in New Hampshire terug uit de strijd, en het is nog niet helder wie uiteindelijk tijdens de conventie zal worden genomineerd. Maar dat uitgerekend Hubert Humphrey wordt uitverkoren – de vicepresident van Johnson die nota bene zelf aan geen enkele voorverkiezing heeft deelgenomen – schiet de actieve achterban van de Democraten in het verkeerde keelgat. Zowel in de conventiehal als daarbuiten gaan Democraten niet alleen de politie, maar ook elkaar te lijf. De conventie in Chicago loopt uit op een rokende puinhoop, en de Republikein Richard Nixon wint later dat jaar de presidentsverkiezingen.

Zoals altijd na een politiek drama wordt ook na Chicago door de Democratische Partij een commissie (*the Commission on Party Structure and Delegate Selection*) ingesteld die met aanbevelingen moet komen hoe nu verder. De belangrijkste verandering die wordt doorgevoerd, is tweeledig. In de eerste plaats zullen gedelegeerden niet meer door partijbazen, maar door kiezers worden aangewezen. En daarnaast zal de uitkomst van de voorverkiezingen bindend worden voor hoe gedelegeerden tijdens de conventie stemmen. De macht van de partijbazen wordt op deze manier radicaal gebroken. De achterban in het land krijgt het via de voorverkiezingen voor het zeggen. Niet veel later voert de Republikeinse Partij een vergelijkbaar nominatieproces in.

Van besluitvorming naar applausmachine

Met deze wijzigingen verandert ook het wezen van de partijconventies. De spanning wie uiteindelijk op het podium zal worden gehesen, verdwijnt. De voorverkiezingen zijn bepalend geworden voor het aanwijzen van de officiële presidentskandidaat. Tegelijkertijd neemt de televisiedichtheid in de Amerikaanse huiskamers verder toe. Beide politieke partijen realiseren zich dat de rechtstreekse uitzendingen vanuit de conventie goed kunnen worden gebruikt om bij miljoenen kiezers een positieve indruk achter te laten.

Sinds 1952 worden de partijconventies live door de televisienetwerken uitgezonden, en dat heeft al tot aanpassingen geleid. Zo worden de belangrijkste toespraken in de avonduren gehouden, zodat werkende Amerikanen deze na het avondeten vanaf de bank kunnen volgen. In vroeger tijden staan de belangrijkste toespraken nog gepland in de middaguren, zodat de